

УДК 789. 90.

ГРИНЬОВА Марина Вікторівна – доктор педагогічних наук, професор, декан природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук, заслужений працівник освіти України, член кореспондент Міжнародної академії педагогічної освіти, лауреат Державної премії в галузі науки і техніки України.
e-mail:grinovamv@gmail.com

МОРОЗ Анастасія Валеріївна – студентка Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, природничий факультет
e-mail:moroz.anastasya@ukr.net

ОРГАНІЗАЦІЯ СПІВПРАЦІ ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ З ОБ'ЄДНАНОЮ ТЕРИТОРІАЛЬНОЮ ГРОМАДОЮ ПО ЗБЕРЕЖЕННЮ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Упродовж усієї історії людства одним із найважливіших інструментів впливу на окремих людей і суспільство в цілому була соціальна система та її головна складова – людський капітал. У ХХІ столітті, людський капітал є визначальним чинником забезпечення конкурентоспроможності національної економіки, економічного та соціального розвитку. Тому зростає потреба в збереженні, накопиченні та ефективного використання людського капіталу, що виступає в якості стратегічного ресурсу сталого розвитку економіки і суспільства в цілому. Вирішення цих наукових завдань надасть можливість сформувати уявлення про процеси збереження людського капіталу,

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теорія людського капіталу виникла у 60-х роках на Заході. Цей науковий напрям створили та розвинули такі відомі американські та англійські вчені як: Г. Беккер, Т. Шульц, Л. Туроу, М. Блауг, С. Боуле, У. Боуен, Б. Кікер, Е. Денісон, Дж. Кендрік, Ф. Уелч, Дж. Коулмана, В. Радаєв та забезпечили значний прогрес у формуванні теоретичної бази розуміння людського капіталу. Дана проблематика набула свого розвитку у працях російських, українських та білоруських учених: В. Автономова, В. Антонюка, Ю. Биченко, А. Добриніна, С. Дятлова, П. Дьоміна, Р. Капелюшнікова, М. Крицького, І. Кокарева, Н. Кротової, Л. Лісогор, І. Нікітіної, В. Радаєва, Грішнєвої О. А. та ін.

Мета статті. Проаналізувати умови співпраці педагогічного університету з об'єднаною територіальною громадою задля збереження людського капіталу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Людський капітал – це

складний комплекс людських здібностей, який охоплює набутий запас знань, професійного досвіду і навиків, здоров'я і психологічних мотивів, завдяки яким сучасний працівник виступає як ключовий чинник суспільного відтворення. Людський капітал є «найціннішим ресурсом, набагато важливішим, ніж природні ресурси або накопичене багатство адже є основною умовою економічного зростання. Саме людський капітал, а не заводи, обладнання і виробничі запаси є наріжним каменем конкурентоспроможності, економічного зростання і ефективності» [7].

Об'єктивними обставинами введення поняття «людський капітал» є необхідність теоретичного віддзеркалення реального існування в системі виробничо-економічних відносин тієї їхньої складової, яка інтегрує нагромадження сукупних капітальних витрат на формування та відтворення трудового потенціалу як на рівні окремо взятої особи, так і на загальносуспільному рівні [5].

На думку О. А. Грішнєвої [2] існують дві основні причини виникнення інтересу до цього поняття. По-перше, це загальна закономірність розвитку сучасної науки в цілому, внаслідок концентрації уваги вчених на дослідженні проблем людини. По-друге, це визнання того факту, що активізація творчих потенцій людини, розвиток висококваліфікованої робочої сили є найефективнішим способом досягнення економічного зростання.

В літературі зазначається, що людський капітал здатний накопичуватися, зменшуватися, примножуватися, а також схильний до фізичного та морального зносу. Накопичення людського капіталу здійснюється в процесі нарощення знань і розвитку здібностей його носія – людини-працівника[8]. Характерним є взаємодія людини з навколишнім середовищем у процесі

економічної діяльності, необхідної для забезпечення життєдіяльності людини, і визначають певний рівень його життя і розвиток суспільства.

Аналогічно, за несприятливих умов, людський капітал може втрачатися (у вигляді послаблення здоров'я, застарівання знань, зменшення чисельності працездатних громадян тощо). Втрати людського капіталу можуть виявлятися у скороченні обсягу цього капіталу, у зниженні його якості, погіршенні структури, зношенні тощо. Ці втрати на рівні його носія акумулюються у дестимулюючому впливі на розвиток суспільства (домогосподарства, підприємства, регіону, країни, світу). Втрати людського капіталу є об'єктивними, а, отже, немінучими. Вони суспільством не програмуються, не регламентуються, однак, застосовуючі певні важелі, суспільство може стимулювати зменшення обсягів цих втрат [1].

Н. В. Кротова пропонує включати в структуру людського капіталу не тільки здібності людей до продуктивної праці, але й соціальні, психофізичні, культурні здібності людини [4]. Тобто, можна вважати, що людина дає суспільству не тільки матеріальну користь, але і здійснює соціальну, культурну, виховну діяльність, яка впливає на формування духовно-моральних якостей як окремої особи так і суспільства у цілому. Результатом функціонування людського капіталу буде також соціальна користь, збільшення національного багатства країни.

Людський капітал не можливо відокремити від людини, тобто купити чи продати можливо лише його послуги. Він не зберігається, а існує тільки в теперішній час, і час, протягом якого він не використовувався, упущено назавжди. Ефективність процесу відтворення людського капіталу залежить від узгодженості між усіма його етапами (формування, розподіл, використання, поповнення та розвиток, інвестування), забезпечуючими системами (ринок праці, підприємства, система освіти та культури, охорони здоров'я, інформаційний простір), важелями (економічні, правові, ідеологічні), ланками (особистість, сім'я, підприємство, держава).

Усі стадії процесу відтворення потребують значних інвестицій, які повинні здійснюватись на усіх рівнях. Крім цього, сам процес відтворення і окремі його стадії повинні регулюватись з боку держави. Вона повинна забезпечити умови для створення нових робочих місць, належної оплати праці, збереження та гармонійного розвитку людини через ефективне законодавство та механізми фінансування [3].

Як не прикро але відтворення людського

капіталу в Україні відбувається в умовах глибокої депопуляції населення, міграції найбільш кваліфікованих працівників, високої смертності у працездатному віці. Незважаючи на високий освітній рівень населення, існують проблеми із якістю професійної підготовки, невідповідністю обсягу підготовки фахівців до потреб ринку праці, обмеженою можливістю забезпечення роботою. Держава повинна створювати нові робочі місця і стимулювати підприємців, які створюють ці місця у галузях, пріоритетних для розвитку держави і, насамперед, у сфері інтелектуального розвитку. Тому нагальною є потреба забезпечення освітнього рівня населення громади.

Аналіз підходів учених до визначення категорії «людський капітал» засвідчує наявність розбіжностей у його розумінні, проте більшість дослідників згодні у визнанні освіти основним чинником формування людського капіталу, оскільки завдяки їй розвиваються вроджені навички та вміння, а також набуваються нові знання. Василь Сухомлинський писав: «Справжня освіченість – в гармонії: знання забезпечують оптимальний рівень загального розумового розвитку людини, а цей загальний розвиток ... сприяє постійному зростанню здатності до оволодіння новими знаннями. Повноцінне навчання, тобто навчання, яке розвиває розумові сили і здібності, було б немислимим, якби не спеціальна спрямованість, скерованість навчання – розвивати розум, виховувати розумну людину...» [9, с. 97].

Національною доктриною розвитку освіти визначено, що освіта є стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету й конкурентоздатності української держави на міжнародній арені, а якість освіти визначена пріоритетним напрямом державної політики в галузі освіти і є передумовою національної безпеки країни [6]. Очевидним є те, що освітній рівень громади важливе питання так, як майбутнє нації залежить від теперішньої освіти. Освіта дає не тільки знання і уміння, що становлять основу інтелектуального капіталу, але і певний престиж в суспільстві, причому тим більший, чим більшим соціальним капіталом володіє відповідна освітня установа. Василь Олександрович так охарактеризовує винятково важливе соціальне значення школи: «...суспільство створило спеціальний заклад, в якому дітей, підлітків, юнаків і дівчат навчають і виховують, – школу. Від того, як побудована школа, наскільки яскраво втілені в ній духовні цінності суспільства, залежить майбутнє нашого народу, нашої країни. У школі твориться людина. Школа – святиня і надія

народу» [9, с. 336–337].

У суспільстві зростає усвідомлення того, що професійні працівники освітньої сфери та державні програми, які ними реалізуються, незважаючи на їхні добрі наміри, не можуть самостійно розв'язати це сплетіння взаємопов'язаних проблем. На сьогоднішній день, співпраця університету з територіальною громадою – є вкрай необхідною, задля забезпечення кваліфікованими вчителями освітні заклади громади, які будуть сприяти духовному і освітньому розвитку населення – «Наша праця – формування людини, і це покладає на нас особливу відповідальність, яку ні з чим не зіставити» – В. О. Сухомлинський [10].

Тому, об'єднана територіальна громада (ОТГ) спільно з педагогічним університетом повинні:

1. Створити належні передумови для повноцінного задоволення прагнення людини отримати знання, здобути практичний досвід і самореалізуватися у трудовій діяльності;

2. Усунути економічні та соціальні перешкоди у доступі населення до отримання освітніх послуг і підвищення професійно-кваліфікаційного рівня;

У Статті 53 Конституції України зазначається, що кожен громадянин має право на освіту. Держава повинна забезпечити доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах. ОТГ повинні забезпечити доступність освіти на місцях.

3. Підтримати націленість молоді на обов'язкове здобуття повної середньої освіти та отримання професії, спеціальності;

Молодь в сучасному світі прагне до кращого. До кращого це маєтсья на увазі рівень життя у об'єднаній територіальній громаді. Кожна людина буде старатися досягти якомога більшого у своєму житті та у своїй робочій кар'єрі. Для цього потрібний необхідний багаж знань, тому націленість молоді на здобуття освіти для отримання професії є очевидною, для забезпечення себе в майбутньому. Тому однією з основних задач об'єднаної територіальної громади є забезпечення молоді високим рівнем знань.

4. Поширювати серед населення ідеї цінності знань;

Знання – це багатство особистості, але не кожен це усвідомлює і не кожен прагне здобути знання. Крім того, знання збагачують наш світ, відкривають перед нами нові горизонти, вдосконалюють нашу свідомість. Тому потреба в поширенні цінності знань зумовлює створення відповідних осередків, де будуть проявлятися ідеї цінності знань.

5. Підвищити доступність та

поліпшення якості послуг, що забезпечують освітню підготовку та професійно-кваліфікаційний розвиток персоналу;

Повноваження, що отримали громади в сфері освіти покладали на них відповідальність за якість освітніх послуг які отримують діти. Останні значною мірою залежать як від кадрового, так і від матеріально – технічного забезпечення. Досягнення якісно нового стану трудового потенціалу і суспільства в цілому неможливе без кардинального покращення рівня підготовки фахівців вищої кваліфікації, в тому числі й для системи освіти, яка, в свою чергу, має розв'язувати задачі, пов'язані з професійною підготовкою.

6. Створити належне освітнє середовище;

Окрему увагу має привернути питання присвячене опису змін в організації сучасного освітнього середовища. Педагогічний університет спільно з ОТГ повинні урізноманітнити варіанти упорядкування освітнього простору. Крім класичних варіантів класних кімнат доцільно використовувати новітні, наприклад, мобільні робочі місця, які можна легко трансформувати для групової роботи. У плануванні і дизайні освітнього простору першорядним має бути спрямування на розвиток дитини і мотивації її до навчання.

7. На рівні територіальної громади, з метою проведення соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю, залучити самих суб'єктів до вирішення власних проблем та сприяти їх активній участі в суспільному житті;

Так, у Законі України «Про місцеве самоврядування» (1997 р.) вперше було вказано на необхідність залучення громадськості до активної участі у вирішенні питань територіальної громади, пошук шляхів їх вирішення у співпраці з різними організаціями та структурами, які працюють на місцевому рівні. У цьому законі визначено сутність територіальної громади, різновиди участі населення у вирішенні соціальних проблем у формі місцевих референдумів, громадських слухань, зборів громадян за місцем проживання.

8. Провести перепідготовку вчителів по всіх спеціальностях, які акредитовані;

Погоджуюсь з думкою Василя Сухомлинського, що вчитель повинен добре знати науку, на основі якої побудований предмет, що викладається ним. Чим глибші знання, чим ширший кругозір, всебічна наукова освіченість вчителя, тим у більшій мірі він не тільки викладач, але й вихователь. Тому, навчання вчителів новим методикам викладання, розуміння ними нових ідей є найголовнішим завданням. Професійна

перепідготовка вчителів полягає в придбанні нових знань, умінь і навичок, а також в удосконаленні особистості для успішної подальшої роботи в нових напрямках, тобто освоєння додаткових кваліфікаційних рубежів.

9. Розвивати духовні та патріотичні цінності;

Валісь Олександрович Сухомлинський вважав, що саме цінування учня, його почуттів і думок є вагомим підґрунтям до формування громадянина, вільної особистості. У центрі освіти має перебувати виховання в учнів відповідальності за себе, за добробут нашої країни. Головною метою виховання громадянина є формування свідомого патріота, людини з притаманними їй особистісними якостями і рисами характеру, почуттями вчинками та поведінкою, спрямованими на саморозвиток та розвиток демократичного суспільства в Україні.

10. Здійснити наукову співпрацю педагогічного університету з освітніми закладами в ОТГ;

Сучасне суспільство потребує від шкільної освіти підготовки молоді, здатної відповідати на виклики часу, компетентної та мобільної на сучасному ринку праці, яка має громадянську позицію та ефективно здійснює діяльність, саморозвивається та здатна навчатися протягом життя. Співпраця вищого навчального закладу і школи в науковому вимірі – це один з шляхів перебудови роботи шкільних закладів в умовах оновлення освітньої парадигми в Україні, методологічної переорієнтації процесу навчання з інформативного викладання на розвиток особистості учнів.

11. Створити взаємні умови співпраці педагогічного університету з об'єднаними територіальними громадами;

Одним з напрямків діяльності є сприяння додатковій освіті молоді через організацію і функціонування профільних клубів і центрів додаткової освіти.

Створення таких умов на взаємній співпраці, сприятиме розвитку освіти в об'єднаних територіальних громадах.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Отже, людський капітал – це знання, вміння, навички, фізичне й психічне здоров'я, які використовуються людиною в процесі економічної діяльності. Людський капітал можна розвивати, здійснюючи інвестиції в робочу силу шляхом навчання, оздоровлення, розширення досвіду, що примножує якість і ефективність праці та інших форм активності. Добробут і сталий розвиток будь-якої нації залежить від людського капіталу, тому необхідна продумана і послідовна політика в галузі розвитку людських ресурсів. Збереження

людського капіталу визначається як запобігання втрат людського капіталу, які можуть виявлятися в скороченні його обсягів, зниженні якості, погіршенні структури, зношенні, шляхом створення в країні сприятливих умов, у яких живе, розвивається, навчається і працює її населення. Створення взаємної співпраці педагогічного університету з об'єднаними територіальними громадами сприятиме збереженню людського капіталу.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Гальків Л. І. Інтегральні оцінки втрат людського капіталу регіонів України / Л. І. Гальків // *Регіональна економіка*. – 2012. – №1. – С. 184–192.

2. Грішнова О. А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки. – К.: Тов-во «Знання», КОО, 2001. – 254 с.

3. Компанієць В. В. Людський капітал: Визначення, особливості, відтворення / В. В. Компанієць. – Харків: УкрДАЗТ, 2008. – С. 181–184.

4. Кротова Н. В. Методология управления человеческим капиталом в сфере культуры / Н. В. Кротова / Дисс. ... д.э.н. – М., 2000. – 654 с.

5. Мандибура В. О. Ідеологічна і об'єктивна складові економічної «теорії людського капіталу» // В. О. Мандибура // *Економічна теорія*. 2009. – №1. – С. 34–49.

6. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://meduniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia.

7. Романова О. В. Людський капітал як соціально-економічна та облікова категорії / О. В. Романова // *Серія: Економічні науки*. – 2013. – №2. – С. 78–90.

8. Сулейманова В. Ш. Человеческий капитал как фактор европейской экономической интеграции // В. Ш. Сулейманова // *Вестник ТИСБИ*. – 2005. – №1. – С. 193–197.

9. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в п'яти томах (том перший). – К.: Радянська школа, 1977. – 640 с.

10. Сухомлинський В. О. Про професію вчителя / Сухомлинський В. О. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://teacher.at.ua/publ/28-1-0-1441>

11. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину // Вибрані твори У 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К.: Рад. шк., 1976. – Т. 2. – С. 147–416.

REFERENCES

1. Galkiv, L. I. (2012). *Integralni ozniki vtrat ludskogo kapitalu regioniv Ukraini*. [Integral estimates of human capital losses in the region of Ukraine]. Kyiv.

2. Grihnova, O. A. (2001). *Ludskiy kapital formuvanny v sistemi osviti I profesiynoi pidgotovki*. [Human capital: formation in the system of

education and vocational training]. Kyiv.

3. Kompaniezt, V. V. (2008). *Ludskiy capital Viznachennyi osoblivosti vidtvorenyy*. [Human capital: Definition, features, reproduction]. Harkiv.

4. Krotova, N. V. (2000). *Metodologiy upravleniy chelovecheskim kapitalom v sfere kulturi*. [Methodology of human capital management in the sphere of culture]. Moskwa.

5. Mandibura, V. O. (2009). *Ideologichna I obektivna skladovi ekonomichnoy teorii kapitalu*. [Ideological and objective components of the economic «theory of human capital»]. Kyiv.

6. *Naztionalna strategiy rozvitku osviti v Ukraini na 2012–2021 roki*. [Електронний ресурс]- Режим доступу: http://meduniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia.

7. Romanova, O. V. (2013). *Ludskiy capital zk soztialno-ekonomichna ta oblikova kategoriy*. [Human capital as a socio-economic and accounting category]. Kyiv.

8. Suleimanova V. H. (2005). *Chelovecheskiy capital kak factor evropeiskoy ekonomicheskoy integratzii*. [Human Capital as a Factor for European Economic Integration]. Moskwa.

9. Sukhomlynskyj, V. O. (1977). *Sukhomlynskyj V. O. Vibrani tvori v 5 tomah*. [Selected works in five volumes]. Kyiv.

10. Sukhomlynskyj, V. O. *Sukhomlynskyj V. O pro profesiu vchitely*. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://teacher.at.ua/publ/28-1-0-1441>

11. Sukhomlynskyj, V. O. (1976). *Zak vihovati spravzhnu ludinu*. [How to raise a real person]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ГРИНЬОВА Марина Вікторівна – доктор педагогічних наук, професор, декан природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, член-кореспондент Національної академії

педагогічних наук, заслужений працівник освіти України, член-кореспондент Міжнародної академії педагогічної освіти, лауреат Державної премії в галузі науки і техніки України.

Наукові інтереси: проблеми науково-організаційної роботи з педагогіки, педагогічної майстерності, методики викладання біології, природознавства, управління навчальним закладом та управління проектами.

МОРОЗ Анастасія Валеріївна – студентка Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка,

Наукові інтереси: проблеми організаційної роботи в об'єднаних територіальних громадах.

INFORMATION ABOUT AUTHORS

GRINOVA Marina Victorivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Dean of the Natural History Faculty of V. G. Korenenko National Academy of Sciences, Corresponding Member of the National Academy of Pedagogical Sciences, Honored Worker of Education of Ukraine, Member of the International Academy of Pedagogical Education, State Prize laureate in the field of science and technology of Ukraine.

Circle of scientific interests: problems of scientific and organizational work on pedagogy, pedagogical skills, methods of teaching biology, natural sciences, management of educational institutions and project management.

MOROZ Anastasiya Valerievna – student of the Poltava National Pedagogical University named after V. G. Korolenko

Circle of scientific interests: problems of organizational work in the united territorial communities.

Дата надходження рукопису 07. 08. 2018 р.

Рецензент – д. п. н., професор В. В. Радул

УДК 37.013:323.2

ОТИЧ Олена Миколаївна –

доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково-методичної роботи та міжнародних зв'язків ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України
ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0003-2686-2832>
ResearcherID is: R-1198-2018
e-mail: ndi-direktor@ukr.net

ІДЕЇ КОРДОЦЕНТРИЗМУ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО У КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В ОСВІТНІЙ СФЕРІ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Входження України до європейського освітнього простору принесло із собою як нові можливості для розвитку національної освіти, так і непередбачувані загрози національній безпеці в освітній сфері. Так, безперечним здобутком вітчизняної освіти є упровадження академічної

мобільності, оскільки воно розширює можливості учасників освітнього процесу щодо навчання, викладання, стажування чи проведення наукової діяльності, надаючи їм змогу здійснювати ці види діяльності у закладах освіти України та поза її межами [3]. Зворотним боком цього процесу (будьмо